

Урок 1. Вступ. Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу

Мета: поглибити знання про багатство й красу української мови; сформувати поняття про мову як найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу; сформувати вміння аналізувати висловлювання, на їх основі будувати власні міркування; сприяти осмисленню ролі мови як найважливішого, найбагатшого і найміцнішого зв'язку поколінь; виховувати почуття патріотизму і національної гідності.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (*формування мовної і мовленнєвої компетенцій*).

Засоби навчання: підручник, проектор.

Епіграф до уроку:

Все в тобі з'єдналося, злилося —
Як і помістилося в одній! —
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітувать в поемах і віршах,
Бо в тобі — великого народу
Ніжна і замріяна душа.

В. Симоненко

Перебіг уроку

I. Організаційний етап.

Визначення емоційної готовності учнів до уроку.

II. Установчо-мотиваційний етап.

Повідомлення теми, мети та завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності.

III. Сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу.

Творче спостереження з елементами аналізу.

— Прочитайте спроектований текст. Доберіть до нього заголовок.

Мова народу — кращий, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори й долини, її ліси й ріки, її бурі і грози — весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи...

...У скарбницю рідного слова складає одне покоління за другим плоди глибоких сердечних рухів, плоди історичних подій, вірування, погляди, сліди пережитого горя і пережитої радості, — одним словом, весь слід свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові. Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одне велике історичне живе ціле (*К. Ушинський*).

— Про яку функцію мови йдеться у прочитаному тексті?

— Пригадайте, які основні функції виконує мова. Запишіть їх.

Функції мови

1. Комунікативна — за допомогою мови ми спілкуємося.
2. Мислеоформлювальна — думки формують і висловлюють за допомогою мови.
3. Культурноносна — через мову людина засвоює культуру свого та інших народів.
4. Естетична — мова є джерелом естетичної насолоди, вона допомагає сприймати й розуміти світ крізь призму прекрасного.
5. Експресивна — завдяки слову кожен розкриває для інших людей свій неповторний внутрішній світ.
6. Пізнавальна — через мову пізнаємо світ, що нас оточує.

Робота в групах.

— Прочитайте мовчки текст.

Відомий французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері писав: «Єдина справжня розкіш — розкіш людського спілкування».

«Слово ввібрало в себе найтонші порухи наших почуттів, — писав В. О. Сухомлинський, — у ньому закарбувалася душа, звичаї, традиції, радості й болі народу — всі його духовні цінності, створені століттями».

Як же ми користуємося цим багатством, якими барвами розцвічуємо свою мову?

Багато непорозумінь виникає через мовну недбалість. Ми часто ображаємо один одного, зовсім не бажаючи цього, через невміння чітко, недвозначно висловити свою думку. Адже від того, наскільки точно ми формулюємо свою думку, наскільки вільно володіємо мовою, залежить і те, як нас розуміють інші.

Тактовна людина, починаючи розмову, завжди спробує з'ясувати, чи цікавить співрозмовника те, що вона збирається йому розповісти. Чи не буде йому нудно, чи має він час її вислухати?

Уміння володіти словом, почуття краси слова потрібні кожній людині. Той, хто серцем відчуває красу слова, вміє словом передати найтонші відтінки людських думок і переживань, піднімається на високу сходинку справжньої людської культури (А. Коваль).

I група доводить твердження, що від уміння спілкуватись залежить досягнення життєвих вершин. II група спростовує це твердження.

Робота з підручником.

IV. Операційно-пізнавальний етап.

Поетична хвилинка.

— Запишіть поетичні рядки.

До мови

Вона одна у нас така —
Як вірна шабля у Сірка
І як надія у Богдана,
Як віри праведна рука...
І серця, і небес дістане.
Одна вона у нас така —
Уся співуча і дзвінка.

«Не одцурайсь, мій сину, мови
У тебе іншої нема.
Ти плоть і дух — одне-єдине
Зі словом батьківським — Людина,
Без нього — просто плоть німа.
Без мови в світі нас нема!»

М. Шевченко

— Поясніть вислів: «Зі словом батьківським — Людина, / Без нього — просто плоть німа».

Коментований диктант.

Батьківщина — це твоє рідне слово. Знай, бережи, збагачуй велике духовне надбання народу — рідну українську мову. Це — мова великого народу, великої культури. Українською мовою написані невмирущі твори Котляревського і Шевченка, Франка і Лесі Українки. Українська мова живе в прекрасних піснях твого народу.

Тільки той може досягнути своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, хто збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мову рідної матері, — це людина без роду й племені (В. Сухомлинський).

Складання інформаційного грона.

— На основі опрацьованих матеріалів складіть інформаційне грона «Мова» (рід, родина, батьківщина, нація), «Рідне слово» (милозвучне, національний скарб).

Дослідження-конструювання.

— Із простих речень утворіть складні, використовуючи слова, що подані в довідці.

Багато таємниць є у світі. Найбільша з-поміж них — мова.

За допомогою слова ми проникаємо в думки і почуття. Слово — посланець з минулого в майбутнє. У кращих віршах поетичне слово розкриває найтонші емоційні відтінки рідної мови. Поезія пробуджує в думках людей почуття прекрасного.

Довідка: і, тому що, бо.

V. Контрольно-рефлексивний етап.

Підсумки. Рефлексія. Оцінювання.

Вправа «Бліцопитування» (компетенція саморозвитку і самоосвіти).

— Що таке мова?

— Назвіть функції мови в суспільстві.

— Розкажіть про мову як найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу.

— Чи пов'язаний розвиток мови з розвитком суспільства?

VI. Домашнє завдання та інструктаж до його виконання.

➤ **Обов'язкове:** опрацювати теоретичний матеріал підручника; дібрати і записати 5 прислів'їв про мову.

➤ **Випереджувальне завдання:** учнів класу об'єднують у три групи, які готують лінгвістичні повідомлення на запропоновані теми з використанням мультимедійної презентації: 1-ша група «Дослідники» — про походження східнослов'янських мов, як з'являються в мовах запозичені слова; 2-га група «Красномовці» — зв'язний текст із власне українськими словами (*мрія, відродження, держава, очолити, Батьківщина, чарівний, жовто-блакитний, ясний, будувати*); 3-тя група «Бібліографи» — розповідь про те, як побудований тлумачний словник, як ним користуватися. За зразком тлумачного словника зачитують складені статті до слів *витися, гожий, кватити, зав'язь, гончар, баский*.